

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning

Likvärdig och rättvis bedömning? – en studie av en högstadieskola

Dan Gillgard

LAU350

Handledare: Staffan Larsson

Rapportnummer: HT06-2611-113

Göteborgs Universitet
Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildningen

Sammanfattning/Abstract

Arbetets art: C-uppsats, examensarbete 10p

Sidantal: 33

Titel: Likvärdig och Rättvis betygsättning? – en studie av en högstadieskola

Författare: Dan Gillgard

Handledare: Staffan Larsson

Rapportnummer: HT06-2611-113

Sökord: ”betygsättning”, ”likvärdig”, ”rättvis”

Datum: Januari 2007

Bakgrund

Betygsättning innebär att en lärare vid en given tidpunkt skall sammanfatta sina bedömningar om elevens kunskaper i ämnet. Betyget skall visa hur långt eleven har nått i förhållande till de mål som finns i ämnet. Betygssystemet har genom åren genomgått en rad förändringar för att till slut komma fram till dagens mål- och kunskapsrelaterade betygssystem. I dagens betygssystem finns tre steg, mot tidigare fem och före det sju. De steg som finns i skolan idag är *Godkänd - Väl godkänd* och *mycket väl godkänd*. Den svenska skolan skall enligt lag vara likvärdig i alla dess former. Detta gäller också betygsättning.

Därför har mitt syfte varit att undersöka hur man kan arbeta för att få en rättvis betygsättning. Ett delsyfte har varit att undersöka hur eleverna uppfattar de betyg de får.

Metod

Jag valde att använda mig av en kvantitativ metod i form av en enkätundersökning och av intervjuer. Anledningen till det var att jag dels ville ha en helhetsbild över skolan jag undersökte och dels kunna ställa de frågor som jag fått under sammanställningen av enkäten. Eleverna som medverkar i min studie kommer från en och samma skola och är nu inne på sitt nionde skolår. Jag har främst jämfört mina resultat med den nationella utvärdering av grundskolan som genomfördes av Skolverket 2003 (NU-03). Samtliga elever i årskurs nio som var närvarande vid de tillfällen då jag besökte skolan har fyllt i enkäten. Könsfördelningen i min studie är i stort sätt hälften pojkar och hälften flickor. De ämnen som undersökningen fokuserats på är idrott och hälsa, matematik och Samhällsorienterande ämnen.

Resultat

Lärarna utgår från kursplanerna, med tillhörande mål och betygskriterier när de sätter betyg för att de ska bli rättvisa. Det förs också diskussioner gällande likvärdig betygsättning lärare emellan på skolan. Det visade sig att en majoritet av eleverna tyckte att de hade fått rättvisa betyg. Dock var siffrorna lägre, idrott och hälsa undantaget, än de resultat som presenteras i NU-03. Här ser man också en stor variation mellan könen.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning	4
1.1 Bakgrund.....	4
1.2 Syfte	6
2. Litteraturgenomgång.....	7
2.1 Betygssystemets historia	7
2.2 Kursplaner och betygskriterier.....	9
2.2.1 Ämnenas roll och syfte i utbildningen.....	9
2.2.2 Mål att sträva mot	10
2.2.3 Mål att uppnå	10
2.2.4 Bedömning.....	11
2.3 Tidigare forskning.....	11
3. Undersökningsmodell	15
3.1 Metod	15
3.2 Enkätens utformning.....	16
3.3 Intervjuns utformning.....	16
3.4 Urval.....	17
3.5 Genomförande.....	17
3.6 Validitet och reliabilitet.....	18
3.6.1 Validitet	18
3.6.2 Reliabilitet	19
3.7 Grad av standardisering och strukturering	20
3.8 Bortfallsanalys.....	21
4. Resultat	22
4.1 Kön.....	22
4.2 Betyg i ämnena idrott och hälsa, matematik och SO	22
4.3 Information om mål och betygskriterier	24
4.4 Grunder för betyg i idrott och hälsa	25
4.5 Grunder för betyg i matematik.....	26
4.6 Grunder för betyg i SO.....	26
4.7 Rättvisa betyg.....	27
4.8 Svårigheter med att sätta betyg	29
4.9 Förändringar i betygssystemet	30
5. Diskussion.....	31
5.1 Slutsatser	34
6. Referenser	36
7. Bilagor.....	37

1. INLEDNING

Lärarna skulle behöva gå en kurs i hur man sätter ”rätt” betyg och resonera om det så att i alla fall alla lärare på en skola sätter ungefär lika. Det är väldigt orättvist nu. Allting som har med betyg att göra är så jävla jobbigt. Visst det kanske kan göra eleverna mer engagerade (eller inte) men de negativa sidorna är så många fler. Det framkallar prestationsångest. Det är jättejobbigt! Sen alla plus och minus hit och dit, vad fan det syns ju inte på papperet ändå. Byt betygssystem - eller förbjud + och - det är ju bara löjligt. Helst hade jag velat slippa betyg för varenda terminsslut får jag någon slags sammanbrott. Man orkar inte med alla prestationskrav

Så skriver en flicka i årskurs nio på sista frågan i min enkät, där jag frågar om hon har något att tillägga.

1.1 BAKGRUND

Under lärarutbildningen genomgår de flesta som inriktar sig mot de senare åldrarna i skolan diskussioner kring bedömning och betygsättning. Detta görs både under seminarier, i samtal med andra studenter och under VFU. Vi får också läsa läroplaner med tillhörande betygskriterier, där tankar kring betygsättning väcks. I diskussioner med elever under min VFU har många elever påtalat att de tycker att de blivit orättvist bedömda och fått orättvisa betyg. Jag undrar vad det är som får eleverna att känna så här. I Skollagen står det att eleverna ska erbjudas en likvärdig skola, med likvärdiga betyg (Skolverket, 1994). Läroplanen som gäller i dagens grundskola är Lpo94. I samband med övergången till Lpo94 så genomgick även betygssystemet en förändring, från normrelaterade till målrelaterade betyg (mer om betygssystemens historia i kapitel 2). Till varje ämne i grundskolan och gymnasiet finns också kursplaner och betygskriterier.

Enligt Lpo94 så skall betyget uttrycka:

i vad mån den enskilda eleven har uppnått de mål som uttrycks i kursplanen för respektive ämne eller ämnesblock. Som stöd för betygsättningen finns ämnesspecifika kriterier för olika kvalitetssteg. Dessa betygskriterier anges i anslutning till respektive kursplan. (Skolverket 1994, s. 16)

Vad menas då med betygsättning och bedömning? Selghed (2006) definierar begreppen i sin bok *Betygen i skolan*.

Bedömning (eng. assessment) är den process som består av lärarens arbete med att bilda sig en uppfattning om elevens totala utveckling, det vill säga både kunskapsmässigt, språkligt, känslomässigt och socialt.

Betygsättning (eng. grading) innebär att läraren, vid en given tidpunkt skall sammanfatta sina bedömningar av elevens kunskaper och kunnande i de ämnen som ingår i kursplanen eller kursen och uttrycka detta i ett av betygen ...,

godkänd, väl godkänd eller *mycket väl godkänd*, beroende på kvaliteten och kunnandet hos eleven. (s. 11)

För att betygssättningen i den svenska skolan skall vara legitimerad måste den vara rättvis och likvärdig (Skolverket 2001). Eftersom betygen används som urvalsinstrument till vidare studier så är det av stor vikt att ett betyg motsvarar samma kunskaper oavsett på vilken skola eller i vilken klass det delas ut. Det är kunskapens kvalitet som bedöms och inte ämnesinnehållet. Två elever från olika klasser ska kunna få samma betyg även om de inte läst samma moment vid slutet av årskurs åtta (Skolverket, 2001). För att kunna sätta likvärdiga och rättvisa betyg om ej innehållet är det samma så krävs det samtal mellan undervisande lärare enligt Skolverket. Skolverket menar också att betygsriterierna i de olika ämnena inte är skrivna så att de direkt kan användas som en checklista för att nå rättvisa och likvärdiga betyg. De påtalar vikten av samtal mellan undervisande lärare för att göra tolkningar så att kriterierna används på ett rättvist och likvärdigt sätt. Skolverket diskuterar vidare problematiken med att föra samtal på regional och nationell nivå för att få betyg som är likvärdiga och rättvisa i ämnena (Skolverket, 2001).

I ämnena svenska, svenska som andraspråk, matematik och engelska finns nationella prov som bör fungera som ett stöd för läraren vid betygssättningen för att sätta likvärdiga betyg. De nationella proven skall också mäta elevernas kunskapsutveckling (Skolverket, 2001). De övriga ämnen som saknar nationella prov har enligt Skolverket en svårare möjlighet att få en rättvis och likvärdig betygsättning.

En definition av betyg eller betygsättning gavs tidigare i kapitlet, men varför sätter vi betyg? I sin bok *"Att kunna klara sig i okänd natur"* presenterar Tholin (2006) utbildningsdepartementets fyra skäl till varför vi har betyg. De menar att betyg används:

som urvalsinstrument, som utvärdering av vad som sker i utbildningen, som information som till exempel till elever, föräldrar eller blivande arbetsgivare samt som motivation och belöning för goda prestationer. (s. 60)

Han redogör också för andra åsikter som menar att betygen bara fungerar som ett urvalsinstrument. Han menar att oavsett vad man tycker om detta så har betygen som urvalsinstrument länge varit en het fråga. I Sverige, till skillnad från många andra europeiska länder så ligger hela makten över urvalsinstrumentet hos läraren. I våra nordiska grannländer finns examensprov som kompletterar eller ersätter betyget i sista året i grundskolan. Med den situation som råder i vårt land idag så lämnas en stor tilltro till lärarkårens kompetens att kunna sätta rättvisa och likvärdiga betyg (Tholin, 2006).

Selghed (2006) redogör för ett avsnitt i skollagen (1985:1100, *Allmänna föreskrifter* §2) där det står att:

Alla barn och ungdomar skall oberoende av kön, geografisk hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i det offentliga

skolväsendet för barn och ungdom. Utbildningen skall inom varje skolform vara likvärdig, varhelst den anordnas i landet.

Att skolan skall vara likvärdig gäller även vid betygsättning och detta är, hävdar Selghed, betygssystemets akilleshäla.

1.2 SYFTE

Mot bakgrund av beskriven situation, där skolan enligt lag skall vara likvärdig och att det också gäller betygsättningen, blir mitt syfte därför att undersöka hur lärare kan arbeta för att få en likvärdig och rättvis betygsättning i praktiken och om eleverna uppfattar sina betyg som rättvisa.

De frågeställningar som jag vill få svar på är:

Huvudfråga:

- Hur arbetar lärarna för att få göra en likvärdig och rättvis bedömning?
-

Delfrågor:

- Vilka grunder utgår man från vid betygsättning?
- I vilken grad känner eleverna till de mål som finns i matematik, SO och idrott och hälsa?
- Vad för svårigheter upplever lärare med att sätta betyg?
- Vilka förändringar av betygssystemet efterfrågas för att få en mer rättvis bedömning?
- Tycker eleverna att de blivit rättvist bedömda?
- Kan man se några skillnader i hur pojkar och flickor upplever sina betyg?

2. LITTERATURGENOMGÅNG

I det här kapitlet kommer jag att redogöra närmare för betygssystemets historia, jag kommer att beskriva hur dagens betygssystem med tillhörande kursplaner och betygs-kriterier är utformade. Jag kommer också att behandla tidigare forskning som gjorts inom området likvärdiga och rättvisa betyg.

2.1 BETYGSSYSTEMETS HISTORIA

Jörgen Tholin redogör i sina böcker *"Att kunna klara sig i okänd natur?"* och *"En roligare dans?"* för betygssystemets utveckling. Innan år 1820 utfärdades inte sällan skriftliga omdömen i läroverken. Dessa kunde sedan användas som en rekommendation vid ansökan till universiteten. År 1820 kom det första nationella betygssystemet. Det var också då som begreppet betyg först började användas, tidigare omnämndes det som testimonium. Det system som brukades var en fyrgradig betygsskala, från A-D.

Betygen som skulle mäta elevens kunskaper och flit utläses:

- A berömlig
- B godkänd
- C försvarlig
- D otillräcklig

(Tholin, 2006, s. 63)

Allt efter som åren gick så utvecklades betygssystemet och man lade till steg till skalan. Nästa nationella betygssystem instiftades ungefär 80 år senare, 1897 för folkskolan respektive 1905 för läroverken. Det nya betygssystemet var en utveckling av den tidigare fyrgradiga skalan. I det nya systemet har fyra steg lagts till och ett har tagits bort. Det betyg som inte längre fanns med var D, som tagits bort på grund av att det sällan användes. Till den nya betygsskalan medföljde benämningar till varje steg. Tholin (2006) redogör för dessa på sidan 65:

- A berömlig
- a med utmärkt beröm godkänd
- AB med beröm godkänd
- Ba icke utan beröm godkänd
- B godkänd
- BC icke fullt godkänd
- C underkänd

Dessa benämningar var de enda anvisningar som fanns till betygen. Det fanns inte som idag betygs-kriterier som gav lärarna några riktlinjer. Hur kunde då en likvärdig bedömning upprätthållas? Enligt forskare som Tholin redogör för så vilade systemet på en konsensus i lärarkåren och att censorer var ute i skolorna i samband med real- och studentexamen. Precis som idag använde sig flertalet lärare av plus och minus för att

ytterligare nyansera betygen. Inte heller då fick dessa plus och minus förekomma i slutbetyget (Tholin, 2003).

På grund av att det under 1930- och 1940-talet var stora mängder elever som började söka sig till de högre utbildningarna (real- och studentexamen) där uttagningen ofta skedde med antagningsprov, som var mycket tidskrävande, dyra och inte med säkerhet rättvisa, så uppkom diskussioner kring betygens roll i skolan. En utredning tillsattes för att ta reda på om betygen i större grad skulle kunna användas som urvalsinstrument till vidare studier. Utredningen föreslog till slut ett normrelaterat betygssystem som utgick från en normalfördelningskurva (Tholin, 2006). Fördelningen mellan betygen var:

Betyg	C	BC	B	Ba	AB	a	A
Procent elever	1	6	24	38	24	6	1

(Delvis omgjord modell hämtad ur Tholin, 2003, s. 26)

I samband med införandet av detta normrelaterade system infördes också standardprov för att hjälpa lärarna att jämföra sina elevers prestationer i relation till övriga landets elever. Detta gjorde i stor utsträckning att betygssättningen i landet blev mer likvärdig. I slutet av 1940-talet provade man att använda betygen som urvalsinstrument från folkskola till realskola. Detta föll väl ut och 1949 beslutades att använda betyg vid urval till högre studier. Man gick på utredningens linje och införde ett normrelaterat betygssystem (Tholin, 2006).

Detta betygssystem kom att gälla ända fram till 1962 då en femgradig betygskala infördes. Detta betygssystem var även det ett normrelaterat system. De betyg som då kom att användas var sifferbetygen 1-5. Man använde sig av samma normalfördelningskurva som tidigare, men med skillnaden att man slagit ihop fördelningen för de två yttersta betygen och fått fördelningen:

Betyg	1	2	3	4	5
Procent elever	7	24	38	24	7

(Delvis omgjord modell hämtad ur Tholin, 2006, s. 67)

Denna absoluta fördelning av betygen gällde fram till den nya läroplanen Lgr 80, då rekommendationen gavs att betyget tre var det normala och att det är vanligare i en klass att det finns elever med betyg två och fyra än ett och fem (Tholin, 2003)

Den svenska skolan har sedan 1994 ett mål- och kunskapsinriktat betygssystem (Selghed, 2006; Tholin 2003, 2006). Det innebär skillnader i betygssättning mot tidigare gällande normrelaterande betygssystem (Tholin, 2006). Det normrelaterade betygssystemet fick kritik bland annat för att det inte talade om vad eleverna har för kunskaper utan hur eleverna presterat i förhållande till ett genomsnitt. Skulle undervisningen skäras ned till hälften så skulle fortfarande betyg mellan ett och fem delas ut. Det var en av anledningarna till att ett mål- och kunskapsinriktat betygssystem implementerades. Det

betygssystem som gäller i skolan idag mäter istället de kunskaper som eleven uppnått vid en viss tidpunkt. Inte bara de kunskaper som behandlats under lektionstid eller på prov ska tas i beaktande vid betygsättning, utan läraren ska mäta elevens totala kunskap. Det nya systemet ställer alltså nya krav på vad läraren ska bedöma (Selghed, 2006).

En skillnad mot tidigare betygssystem är också antalet betygssteg. I grundskolan gäller nu en tregradig skala. Betygsstegen som gäller idag är som bekant *godkänd-väl godkänd-mycket väl godkänd*. I gymnasieskolan finns också betyget *icke godkänd* (Tholin, 2003, 2006; Selghed 2006). För grundskolan innebär de två senaste betygssystemen en minskning av antal betygssteg från sju, via fem, till tre steg.

I mitt bakgrundskapitel kan man läsa att dagens betygsättning vilar på en centralt bestämd läroplan och därtill hörande kursplaner och betygskriterier. Med min uppsats har jag för avsikt att undersöka betygsättningen och hur rättvis den är på en högstadieskola i Mölndals kommun inom ämnena matematik, SO och idrott och hälsa.

2.2 KURSPLANER OCH BETYGSKRITERIER

Läroplanen är riksdagens och regeringens verktyg för att ange vilken värdegrund som skall genomsyra skolans verksamhet. Läroplanen anger också vilka mål och riktlinjer som gäller för skolan. Till läroplanen, som reglerar hela skolans verksamhet, finns sedan kursplaner som anger vilka krav som staten ställer på de olika ämnena i skolan. Till kursplanerna finns också betygskriterier för betyg *Väl Godkänd* och *Mycket Väl Godkänd* (Skolverket 2000d). Jag kommer i detta kapitel att redogöra för vissa delar av kursplanerna och för vissa betygskriterier i ämnena som ingår i min studie (Idrott & Hälsa, matematik, SO).

2.2.1 Ämnenas roll och syfte i utbildningen

Kursplanerna börjar med ett avsnitt som behandlar vilken roll och vilket syfte ämnet har i utbildningen. Här anges oss vilka behov det finns för ämnet i samhället och hur ämnet bidrar till att uppfylla målen i läroplanen. I kursplanen för matematik kan man läsa följande

Grundskolan har till uppgift att hos eleven utveckla sådana kunskaper i matematik som behövs för att fatta välgrundade beslut i vardagslivets många valsituationer... Utbildningen skall ge en god grund för studier i andra ämnen, fortsatt utbildning och ett livslångt lärande. (Skolverket 2000b)

I ämnet idrott och hälsas kursplan kan man läsa om att fysisk aktivitet är viktigt både för att vi ska må bra fysiskt och psykiskt. Man får också veta att ämnets syfte är att ”utveckla elevernas fysiska, psykiska och sociala förmåga samt ge kunskaper om den egna livsstilens betydelse för hälsan” (Skolverket 2000a).

De samhällsorienterade ämnena har både en gemensam kursplan och enskilda kursplaner för de olika ämnena. Man får i den gemensamma kursplanen veta att

Huvuduppgiften för de samhällsorienterande ämnena är att utveckla elevens kunskaper om människan och hennes verksamheter samt om förändringar i landskapet och i samhället på skilda platser och under skilda tider. (Skolverket 2000c)

Nästa del i kursplanerna anger vilka mål som skolan skall sträva mot.

2.2.2 Mål att sträva mot

Mål att sträva mot är det som främst ska ligga till grund vid planeringen av undervisningen. De klagör vilka kvalitéer som eftersträvas i elevernas kunskaper i ämnet. Här får man också veta vilken inriktning undervisningen skall ha när det kommer till elevernas kunskapsutveckling. *Mål att sträva mot* sätter inte, till skillnad mot *mål att uppnå*, upp några gränser gällande utvecklingen av kunskap hos eleverna (Skolverket, 2000d).

2.2.3 Mål att uppnå

Denna del i kursplanen anger vad eleven som minst skall ha uppnått vid slutet av årskurs fem respektive årskurs nio. När det gäller bedömningen i årskurs nio är det *mål att uppnå* som ligger till grund för vad som gäller för betyg Godkänd (Skolverket, 2000d). Jag kommer nedan att presentera två mål att uppnå i årskurs nio per ämne som ingår i min studie.

I kursplanen för matematik står

Eleven skall ha förvärvat sådana kunskaper i matematik som behövs för att kunna beskriva och hantera situationer samt lösa problem som vanligen förekommer i hem och samhälle och som behövs som grund för fortsatt utbildning.

Inom denna ram skall eleven

- ha utvecklat sin taluppfattning till att omfatta hela tal och rationella tal i bråk- och decimalform,
- kunna tolka och använda enkla formler, lösa enkla ekvationer, samt kunna tolka och använda grafer till funktioner som beskriver verkliga förhållanden och händelser.

(Skolverket, 2000b)

För ämnet idrott och hälsa står det i kursplanen att eleven i slutet av nionde skolåret skall

- förstå sambandet mellan mat, motion och hälsa och kunna tillämpa kunskaper i ergonomi i vardagliga sammanhang,
- kunna forma och genomföra aktiviteter för egen motion,

(Skolverket, 2000a)

Och slutligen i de samhällsorienterade ämnens kursplan kan man läsa att eleven skall

- förstå grundläggande begrepp och företeelser i ett demokratiskt system och kunna problematisera demokratiska förhållningssätt i vardagen,
- förstå och pröva ett ekologiskt tänkande och visa på konsekvenser av olika handlingsalternativ i miljö-, livs- och samhällsfrågor,
(Skolverket, 2000c)

2.2.4 Bedömning

Dagens betygssystem är utformat så att för att erhålla betyget godkänd så måste samtliga *mål att uppnå* i respektive ämnes kursplan vara uppnådda. En stark färdighet inom ett område kan inte, när det gäller betyget godkänd, kompensera en svagare inom ett annat. För de högre betygen (väl godkänd och mycket väl godkänd) finns också betygs-kriterier angivna i kursplanerna. För att få något av betygen väl godkänd eller mycket väl godkänd så gäller det i regel att samtliga betygs-kriterier för betygssteget är uppnådda. Dessutom så skall tidigare betygsnivåers kriterier vara uppnådda. För att uppnå betyget mycket väl godkänd skall mål att uppnå och betygs-kriterierna för väl godkänd också vara uppnådda. När det gäller ett högre betyg kan dock en väl utvecklad förmåga inom ett område kompensera en svagare och eleven kan få det högre betyget ändå. Betygs-kriterierna som finns för betygen Väl Godkänd och Mycket Väl Godkänd har fastställts av Skolverket på uppdrag av regeringen och är bindande vid slutet av det nionde skolåret (Skolverket, 2001)

2.3 TIDIGARE FORSKNING

Ett par år in på 2000-talet så kom ett antal rapporter gällande betygssättning. Betygsfrågan hade inte diskuterats på ett antal år, men dessa rapporter gjorde att frågan togs upp igen. Kritik riktades mot vissa delar av betygssystemet. Jag kommer nedan att redogöra för delar av de rapporterna.

Skollagskommittén presenterade i december 2002 ett förslag på en ny skollag. I skollagen som gäller idag så står det om betyg vid två tillfällen och båda gångerna handlar det om gymnasieskolan. Kommittén tycker att det är för lite på grund av att de menar att betyg är en form av myndighetsutövning och tycker att det borde stå mer om betyg i skollagen istället för att det står spritt i en mängd andra dokument såsom exempelvis läroplaner och kursplaner. De menar att det i skollagen bör finnas principer som ska gälla vid betygssättning och även vilka som är behöriga att sätta betyg. Enligt ett förslag från Skollagskommittén är betygssättning en så krävande uppgift att det ej bör göras av obehöriga lärare. Ett annat förslag som kommittén lade fram var att eleverna skulle kunna överklaga sina betyg. Detta var ett förslag som väckte starka reaktioner hos bland annat lärarfackförbunden. I juni 2005 meddelades att förslaget skulle skjutas på framtiden. (Tholin, 2006)

Rapporten *betyg med lika värde?* presenterades av Riksrevisionen i juli 2004. I rapporten lägger Riksrevisionen fram skarp kritik mot betygsättningen i grundskolan och menar att den inte är likvärdig.

Betygssystemet bygger på att lärare har kompetens att tolka och konkretisera de nationella målen och betygskriterierna. För att det ska bli verklighet krävs att lärare ges stöd i form av fortbildning och stödmaterial. Eftersom detta inte har skett finns det, menar Riksrevisionen, en stor risk för att varken undervisningen eller betygsättningen i Sverige kan sägas vara likvärdig.

(Tholin, 2006 s.101)

Enligt Riksrevisionen har skolorna aldrig givits chansen att arbeta med betygsättning på ett rättvist och likvärdigt sätt bland annat på grund av att ansvarsfördelningen mellan skolhuvudmännen, rektorer och enskilda lärare inte har klargjorts. Riksrevisionen rekommenderar i sin rapport ett antal åtgärder som de tycker bör genomföras. De föreslår bland annat tydligare lagar och förordningar gällande vem som bär ansvaret vid betygsfrågor. De efterlyser också mer hjälp och ett större stöd från Skolverket och Myndigheten för skolutveckling till skolorna när det kommer till betygsättning. Riksrevisionens uppgift var inte att kritisera enskilda skolor, men de har vid flertalet tillfällen noterat brister i betygsättningen på grund av att lärarna saknat stöd och riktlinjer. Riksrevisionen hävdar att för de brister som finns idag i betygssystemet så ligger ansvaret till en väldigt stor del hos de statliga myndigheterna (Tholin, 2006).

Skolverket började under 2003 att genomföra inspektioner av skolor och förskolor. De riktar i sin efterföljande rapport kritik mot skolorna för att inte arbeta med frågor kring rättvis och likvärdig bedömning. De finner inget dokumenterat samarbete mellan lärare eller skolor. (Tholin, 2006)

Samma år som Skolverket började med sina inspektioner så gjordes också en nationell utvärdering av grundskolan (NU-03). Fokus i denna utvärdering var måluppfyllelse på ämnesnivå (Tholin, 2006). I NU-03 kan man läsa om att det vid den nationella kvalitetsgranskning som gjordes 2000-2001 så fann man att många lärare hade brister i kunnandet kring kursplaner och betygskriterier. Det kan leda till att skillnaderna i betygsättningen blir stora. Diskussioner kring om vad och hur man bedömer förekommer sällan enligt granskningen. Detta stöds av en attitydundersökning som Skolverket gör 2003 där 27 % av de tillfrågade lärarna säger att samarbete med kollegor vid betygsättning inte är något som förekommer (Skolverket, 2004). Enligt Skolverket är lärarens tydlighet kring vilka förväntningar han/hon har på eleven en förutsättning för att eleverna ska känna sig informerade om mål, bedömning och betyg. En annan förutsättning för detta är att det förekommer regelbundna samtal om hur det går mellan elever och lärare.

Rapporten NU-03 från Skolverket visar att över 70 % av eleverna tycker att lärarna har klara förväntningar i exempelvis SO och matematik, för idrott och hälsa ligger siffran mellan 58 % och 65 %. Även när det kommer till hur ofta läraren pratar om hur det går med eleverna så ligger ämnesövergripande SO i topp. Nästan 80 % av eleverna uppger att

de pratar med sin lärare i SO ungefär en gång per termin. Ser man till matematik så gäller ungefär samma resultat även här. I idrott och hälsa uppger cirka 70 % av eleverna att de pratar med sin lärare om hur det går ungefär en gång per termin. I SO säger 74 % av eleverna att de fått tydlig information om ämnets mål. Ser man till matematik och idrott och hälsa hamnar siffrorna för båda ämnena runt 60 % (Skolverket, 2004). Trenden att SO-ämnet är det ämne där eleverna känner sig mest informerade stämmer också då frågan gällande betygskriterier ställdes. Nästan åtta av tio elever tycker att de fått veta vad som krävs för de olika betygen. Även här är det i stort sätt lika mellan idrott och hälsa och matematik. Ungefär 75 % av eleverna tycker att de blivit bra informerade i dessa två ämnen.

I NU-03 frågade Skolverket även eleverna om de uppfattar sina betyg som rättvisa. Skolverket menar att förutsättningen för att eleverna ska kunna besvara frågan på ett korrekt sätt är att de måste känna till de mål som finns och vilka krav som ställs på dem i ämnet. ”En rättvis betygssättning innebär att det betyg som en elev fått i ett visst ämne ska visa att eleven har kunskaper motsvarande kriterierna för betyget” (Skolverket, 2004 s. 98). Enligt bland annat Skolverket är det viktigt att eleverna upplever lärarnas bedömning som rättvis. Fyra av fem elever tycker att deras lärare sätter rättvist eller ganska rättvist betyg på dem i matematik och SO. När det kommer till idrott och hälsa är missnöjet lite större, här tycker knappt var tredje elev att de har fått ett orättvist eller ganska orättvist betyg (Skolverket 2004).

I NU-03 kan man också läsa att flickor genomgående har högre betyg än pojkar. Detta gäller för alla ämnen utom för idrott och hälsa. Tendensen som presenteras är att skillnaderna mellan könen ökar (Skolverket, 2004). Tholin redogör för att Skolverkets utvärderingsgrupp tycker att många elever i ämnena SO och idrott och hälsa blir godkända trots att de inte klarar kraven för godkänd. I SO är det vanligaste att en elev inte klarar något av de fyra ämnena men att eleven får godkänt ändå. I idrott och hälsa kan eleven till och med få MVG utan att ha klarat alla *mål att uppnå* som finns i ämnet och egentligen inte ens skulle få betyget godkänd (Tholin, 2006).

Ett resultat Skolverket kommit fram till i sin studie är att endast 5 % av rektorerna anser att alla deras lärare har kompetens nog att tolka kursplanernas mål och använda det i sitt pedagogiska arbete. 27 % av rektorerna menar att bara några av deras lärare har kompetensen som krävs. Resterande 68 % tycker att de flesta av deras lärare kan använda kursplaner och betygskriterier korrekt (Skolverket, 2004). Detta är anmärkningsvärt menar Tholin när han diskuterar NU-03 och skriver att det är ”en uppgift som är en grundförutsättning för att en målstyrd skola alls ska fungera” (Tholin, 2006 s. 103)

Skolverket gör, på regeringens uppdrag, en lägesbedömning i slutet på varje år. Under 2004 var en av deras två huvudfrågor likvärdighet i bedömning och betygssättning. De fann i sin undersökning, att en stor del av lärarna i grundskolan saknar både lärarutbildning och utbildning i det ämne de undervisar i. Skolverket redogör för de sex största hindren när det kommer till rättvis och likvärdig betygssättning (Se tabell 1 nästa sida).

Tabell 1: De sex största hindren för en rättvis och likvärdig betygsättning

1. Bristande kunskaper hos lärarna
2. För lite diskussion om kursplaner och kunskapsbedömning
3. Bristande lokal styrning och uppföljning
4. Oklart om hur bedömning och betygssättning behandlas i lärarutbildningen
5. Betygsättning ej obligatoriskt inslag i rektorsutbildningen
6. Otillräckligt statligt stöd

(Tabell hämtad ur Tholin, 2006 s.108)

3. UNDERSÖKNINGSMODELL

I detta kapitel beskrivs vilka metoder som använts för att ge svar på de frågeställningar som presenterats i arbetets syfte. I kapitlet redogörs också hur jag gått till väga i min undersökning och i mitt val av litteratur som presenterats i kapitel 2.

3.1 METOD

Enligt både Patel och Davidsson (2003) och Kvale (1997) bör man välja en undersökningsmetod som på bästa sätt svarar mot den problemformulering man har ställt. Man bör också bestämma vilka som ska ingå i undersökningen, hur man ska samla in informationen m.m. I det här skedet bör man också ta hänsyn till tidsaspekten och till de medel som står till förfogande.

Jag har valt att undersöka mina respondenter dels med hjälp av frågeformulär och dels med hjälp av intervjuer. Intervjuer har jag valt för att försöka fördjupa mina enkäter genom att fråga några av respondenterna de frågor som jag misstänkte skulle väckas hos mig när jag sedan skulle sammanställa min enkät. Jag har också intervjuat lärare om deras åsikter kring betygsättning.

Den typen av enkät jag använt mig av är gruppenkäter. Detta är en form av enkäter som delas ut till en grupp människor t.ex. en skolklass. Fördelar med gruppenkäter är att personen som delar ut enkäten finns till hands och kan svara på eventuella frågor eller problem och även förklara syftet med enkäten. På så sätt kan man motivera deltagarna att svara på frågorna så tillfredsställande som möjligt. På samma sätt som personen kan motivera deltagarna att svara tillfredsställande finns dock även risken för att han/hon också kan förstöra resultatet genom olämpligt beteende enligt Trost (2001).

Även Patel och Davidsson (2003) beskriver metoden att ta med sig enkäten till den person man avser undersöka. De kallar detta ”enkät under ledning” (s. 69) och pekar på fördelarna med att kunna hjälpa till och svara på eventuella frågor som kan uppstå. Också Trost (2001) tar upp fördelarna med att vara på plats när enkäten ska fyllas i.

Syftet med mina intervjuer har främst varit av kvantifierande art. Jag har alltså inte tänkt att enligt den hermeutiska skolan försöka att tolka det som mina respondenter svarar utan använda mig av deras svar för att se hur många av dem som svarar på ett visst sätt och för att, som jag skrev ovan, fördjupa mina enkäter.

Min studie är gjord enligt en retrospektiv modell. En retrospektiv modell innebär att de som deltar i studien får blicka tillbaka och svara på frågor om något som hänt dem tidigare i livet, som i min studie, betyg som de fått vid tidigare tillfälle. Risken finns då att tillförlitligheten påverkas på grund av att respondenten helt enkelt kan ha glömt bort vissa detaljer av händelsen, ett exempel på det skulle kunna vara att respondenten glömt

bort hur betygskriterierna är utformade. Ju längre tid som går från händelsen man frågar om tills det att man frågar ju större är risken att man får svar som inte är helt korrekta (Patriksson, föreläsning 30/9-03).

En annan modell man kan använda sig av är longitudinella studier. En longitudinell studie innebär att man följer sin undersökningsgrupp under en längre tid och noterar eventuella förändringar (Thomas & Nelson, 2001). Detta är en kraftfull modell att jobba med på grund av att man ser förändringar över tid hos samma personer och därmed kan fastställa att förändringarna inte skett till följd av andra orsaker, exempelvis olika hemmiljöer. För en uppsats på denna nivå rekommenderas att man ej gör en longitudinell studie då den oftast tar lång tid att genomföra (Thomas & Nelson, 2001).

3.2 ENKÄTENS UTFORMNING

En enkät bör både inledas och avslutas med neutrala frågor. Enkäter kan gärna inledas med de bakgrundsvariabler man vill ha svar på. Den neutrala avslutningen kan man lösa genom att ställa en öppen fråga, t ex ”vad tyckte du om enkäten” eller ”har du något att tillägga”? Efter de inledande frågorna ställer man sedan relevanta frågor för undersökningen (Patel & Davidsson 2003). Detta har jag gjort i min enkät genom att först ställa frågor om kön och fritidsvanor och sedan avslutat med en fråga där jag frågar om respondenten har något övrigt att tillägga.

3.3 INTERVJUNS UTFORMNING

Även intervjuer bör inledas och avslutas på samma sätt som enkäten, med öppna frågor (Patel & Davidsson, 2003). Enligt Kvale så är intervjun ett hantverk som inte följer några uppsatta metodregler utan skapas av forskaren som gör intervjun. Beroende på hur skicklig forskaren är så får man mer eller mindre tillförlitliga resultat (Kvale, 1997). Patel och Davidsson (2003) menar att intervjuer är väldigt komplexa och att det finns många teorier för hur man kan genomföra en intervjustudie. De beskriver också syftet med att göra intervjuer, ”Syftet med en kvalitativ intervju är att upptäcka och identifiera egenskaper och beskaffenheten hos något, t.ex. den intervjuades livsvärld eller uppfattningar om något fenomen” (s. 78). På grund av detta går det inte i en intervjusituation att i förväg förutsäga och författa svarsalternativ till respondenten. Mina intervjuer har gjorts efter en i förväg gjord grovmall som jag har följt i alla intervjuer, beroende på hur respondenterna svarat så har mina frågor kommit i olika ordning. Man bör vid intervjuer undvika att ställa långa eller ledande frågor. Man bör inte heller ställa förutsättande frågor. Man bör också in sin formulering av frågorna (detta gäller även för enkäter) tänka på vem som ska svara på dem och inte använda sig av ett språk där orden kan verka svåra eller främmande för respondenten. Man bör inte heller använda sig för mycket av fackspråk. (Patel & Davidsson, 2003)

3.4 URVAL

De elever som ingått i min studie är niondeklassare på en högstadieskola i Mölndals kommun. Anledningen till att jag valde denna skola är att det är här som jag genomfört min VFU under lärarutbildningen. På skolan finns fyra stycken klasser i årskurs nio och totalt 93 elever. De som medverkat i enkätstudien är de elever som medverkat på det lektionstillfället då jag fått tillstånd att genomföra min intervju. De elever som på ett eller annat sätt varit frånvarande vid det tillfället har inte fått chansen att svara på enkäten. Totalt medverkade 79 personer i min enkät, det motsvarar 85 procent av skolans elever. Alla elever som fick enkäten utdelad till sig har också svarat på den (se mer i min bortfallsanalys). Jag har under två skilda dagar besökt skolan och delat ut mina enkäter och samtidigt funnits på plats för att besvara eventuella frågor gällande mina frågeställningar.

Bland dessa fyra klasser har jag sedan valt ut två elever ur varje klass till intervjuer. Urvalet har gjorts genom att jag valt ut nummer tre och nummer sexton från klasslistorna, dessa elever har sedan blivit tillfrågade om de skulle kunna tänka sig att medverka i en intervju för att jag ge mig svar på eventuella frågor som uppstått under sammanställningen av min enkät. Vid de tillfällen då elev nummer tre eller sexton inte varit närvarande eller inte velat medverka i min intervju har jag gått vidare nedåt på klasslistan och frågat tills det att jag kommit till någon som varit positiv till att bli intervjuad.

Jag har också intervjuat fem stycken lärare. Urvalet bland dessa var att de som krav skulle undervisa i årskurs nio i åtminstone ett av ämnena SO, matematik och idrott och hälsa. Skälet till att jag valt dessa tre ämnen är att jag ville jämföra tre ämnen med olika karaktär. Ser man till matematiken så är den mer stram till sin karaktär, med resultat på prov som ger ett visst betyg. SO-ämnena är mer varierade med både prov, argumentationsteknik m.m. och i idrott och hälsa bedöms eleverna under alla lektioner de deltar i, ofta utan att testas teoretiskt. Här var samtliga lärare i stort sett positiva till att bli intervjuade om deras betygsättning.

3.5 GENOMFÖRANDE

Studien började med att jag samlade ihop relevant litteratur för att skapa mig en bra grund att utgå ifrån. Den litteraturen som jag fann intressant har jag redovisat i kapitlet tidigare forskning och i mitt bakgrundskapitel. Det första jag studerade var betygssystemens utveckling genom den svenska skolhistorien. Jag fördjupade sedan mina kunskaper om betygssystemet som vi har idag, genom att läsa läroplanen (Lpo94) och kursplaner, med tillhörande dokument från Skolverket.

Detta gav mig en god överblick över Sveriges betygssystem. Efter att jag studerat detta så tittade jag djupare på de rapporter som jag fann om mitt problem. Denna del av uppsatsen var ganska tidskrävande men gav mig goda kunskaper inför den empiriska undersökningen. Efter detta utformade jag min enkät.

Jag tog kontakt med den skola som jag ville skulle delta i min studie. Jag besökte skolan och började med att prata med rektorn, som var positivt inställd till min undersökning från början. Jag pratade sedan med ett par av lärarna som undervisar i årskurs nio och frågade om jag kunde komma till dem och genomföra min enkät. Vissa av lärarna sade nej, med motiveringen att eleverna snart skulle ut på praktik och att de inte hade råd att förlora ett lektionstillfälle med eleverna. Det fanns dock andra lärare som var positiva till att jag skulle besöka så det hann aldrig bli ett problem. Jag bokade vid denna tidpunkt in när jag skulle komma och genomföra min enkät och också när jag skulle komma och intervjua de berörda lärarna.

Väl på plats hos klasserna så gav jag eleverna en kort presentation av vad min studie handlar om och varför jag önskar att de ska svara på min enkät. Efter presentationen så delades enkäten ut. Jag hade också med mig extra pennor så att jag inte skulle förlora någon på grund av det, vilket visade sig vara befogat då det i flera klasser var elever som inte hade penna med sig. Då jag var på plats kunde jag besvara de eventuella frågor som dök upp. Den mest förekommande frågan gällde vad jag menade med på vilka grunder de fått betyget. Jag förklarade för dem att jag ville veta vad det är läraren ser till när hon eller han betygsätter, vad för instrument som används. Är det prov, arbeten, redovisningar osv.? Anledningen till att jag inte hade svarsalternativ på den frågan är att jag tror att det föreligger en risk att många elever hade kryssat i alla alternativen utan att tänka efter. Nu ville jag få reda på hur eleverna upplevde att de blev bedömda.

Läraryrkesintervjuerna genomfördes under två dagar i samband med att niondeklassarna var på praktik. Detta tyckte samtliga lärare var bra, då det var lättare att hitta tid under de dagarna utan att behöva lägga det utöver den vanliga tiden de lägger i skolan. Av de lärare som medverkade i intervjuerna undervisade en i SO, en i matematik och SO, en i matematik och två i idrott och hälsa. Jag har alltså fått med två lärare per ämne som jag valt att rikta min undersökning mot. Jag spelade in mina intervjuer på band för att sedan renskriva och bearbeta dem. De två idrottslärarna, som intervjuades vid samma tillfälle vägrade dock att låta spelas in på band. Från den intervjun har jag anteckningar som jag sedan renskrivit och använt för analys tillsammans med de andra intervjuerna.

De enkäter jag fick in har jag sedan behandlat och sammanställt i Excel®. Utifrån resultatet av mina enkäter så formulerade jag frågor till intervjuerna. Intervjuerna som jag gjorde med eleverna gjorde jag under tre dagar efter det att eleverna kommit tillbaka från sin praktik. Samtliga åtta intervjuer har jag spelat in på band och sedan skrivit ut. Efter det så skrev jag mitt resultatkapitel där jag har redovisat jag funnit mest relevanta för mitt problem i tabeller gjorda i Excel®.

3.6 VALIDITET OCH RELIABILITET

3.6.1 Validitet

Validitet innebär att man mäter det man avser att mäta. För att stärka validiteten hos ett instrument bör man enligt Patel och Davidsson (2003) säkerställa innehållsvaliditet och den samtidiga validiteten. Det finns andra sätt att gå till väga men detta är bland de lättare

sätten.

Innehållsvaliditet får man genom en logisk analys av instrumentet och dess innehåll. Har man själv konstruerat verktyget, som jag har gjort, kan det vara svårt att se instrumentets brister. Den logiska analysen bör då göras av någon utomstående som har god insikt i mitt problem. Jag har försökt utforma frågorna i nära samspel med min handledare, Staffan Larsson. Den samtidiga validiteten kan man säkerställa genom att prova instrumentet på en grupp som liknar den man avsett att undersöka. Det har jag gjort i samband med min pilotundersökning, då jag inte bara undersökt hur respondenterna tolkade mina frågor utan också vad de svarat.

Vid intervjuer gäller också validiteten den person som man intervjuar, ger han eller hon tillförlitliga svar på mina frågor. Även hur man som forskare skriver ut intervjuerna påverkar vilken validitet man får i sitt resultat (Kvale, 1997).

3.6.2 Reliabilitet

Reliabiliteten är det samma som tillförlitlighet hos instrumentet som man använder, i mitt fall enkäter och intervjuer, för att undersöka sitt problem. Hög reliabilitet är en förutsättning för hög validitet. När det gäller enkäter har man liten möjlighet att i förväg undersöka instrumentets reliabilitet. Det som man dock kan göra för att stärka reliabiliteten i förväg är att försöka se till att respondenterna tolkar enkäten så som man tänkt sig (Patel & Davidsson, 2003). Detta har jag försökt göra på plats i de klasser som medverkat i min undersökning och för att eliminera möjliga felkällor har jag även varit tillgängliga för eventuella frågor vid undersökningstillfället.

Man kan också prova enkäten, i en pilotundersökning innan man går ut och genomför sin studie, på exempelvis kollegor, goda vänner eller en likartad grupp. Detta har jag också gjort vilket stärker reliabiliteten hos instrumentet (Patel & Davidsson 2003).

Enkätens reliabilitet kan man inte helt säkerställa förrän man gjort sin undersökning och sett hur enkäten blivit besvarad. Har respondenterna kryssat i fler alternativ än jag bad om? Fanns det några frågor som många hoppade över? Hade jag missat något alternativ eller har det skrivits dit nya? I mitt fall har ingen enkät fallit utanför ramen. Inga frågor med bundna svarsalternativ har blivit obesvarade. Dock fanns det några som inte besvarade de avslutande öppna frågorna (se mer i min bortfallsanalys) (Patel & Davidsson, 2003).

Enligt Trost (2001) finns det fyra komponenter som tillsammans bildar begreppet reliabilitet. De är kongruens, precision, objektivitet samt konstans. Kongruens handlar om likhet mellan frågor som syftar att mäta samma sak. När man gör en enkätundersökning är kongruens en viktig aspekt att ta hänsyn till. För att uppnå tillfredställande kongruens ställer man ett antal frågor inom samma område för att få ett så uttömmande svar som möjligt.

God precision innebär att svaret motsvarar verkligheten, vilket innebär ett stort ansvar för intervjuaren och hur han/hon registrerar respondentens svar. Vad gäller enkäter så är

precisionen beroende av hur den svarande kryssar i frågeformuläret. Man får en större precision på sin enkät om det är lätt att fylla i svaren.

Objektivitet rör sig också om olika intervjuares sätt att registrera svar likmässigt. Vid enkätstudier handlar det om att i de fall då olika personer ska koda och läsa in svar från enkäten gör detta på samma sätt. Detta har ej varit aktuellt i mitt fall då jag gjort arbetet med kodningen och inläsningen själv. Det är något som påverkar objektiviteten negativt i mina resultat.

Konstans innebär att svaret man inte får kommer att ändra sig inom den närmaste tiden. Detta är speciellt viktigt vid kvantitativ forskning, då det inte ska spela någon roll när enkäten fylls i. Jag vet inte om detta gäller för min studie, men en uppföljningsstudie om ett antal år skulle ge svar på hur väl min studie klarar sig över tid. (Trost, 2001)

Vid intervjuer kan man använda sig av tekniken att ställa liknande frågor eller följa upp och klargöra svaren man fått under intervjun. Detta höjer enligt Kvale (1997) kvaliteten på intervjun. Man kan också försöka tolka intervjupersonens svar under intervjun för att se så att man tänker rätt kring intervjupersonens svar.

3.7 GRAD AV STANDARDISERING OCH STRUKTURERING

Standardiseringsgraden avgörs av hur mycket utrymme som lämnas till intervjuaren vad gäller frågornas sammansättning och i vilken ordning de ska ställas. Vid helt standardiserade intervjuer ställs samma frågor i samma ordning till samtliga respondenter. Man använder oftast helt standardiserade frågor när man vill jämföra och generalisera sina svar. Därför har enkäter hög grad av standardisering då man ställer samma frågor till alla och i samma ordning. Även intervjuer kan ha en hög grad av standardisering om man som intervjuare följer ett manus där man ställer samma frågor i samma ordning till alla respondenter. Jag anser att jag, med mitt grovmanus, inte har en helt standardiserad intervju, men att de inte heller varit ostandardiserade. I en intervju som är ostandardiserad så formulerar intervjuaren frågorna under intervjuns gång (Patel & Davidsson 2003). Detta har jag delvis gjort och delvis följt mitt manus. Vissa av mina svar kan jag därför kvantifiera.

Grad av strukturering innebär vilken möjlighet respondenterna har att själva tolka frågorna på formuläret. Har man en hög struktureringsgrad så kan man i förväg förutsäga de svar man kommer att få då intervjupersonen har liten möjlighet att fritt utveckla sina svar. Enligt Patel och Davidsson (2003) så har ofta intervjuer en låg grad strukturering, den som intervjuas får ett stort utrymme till att själv formulera sina svar.

3.8 BORTFALLSANALYS

På grund av min urvalsmetod (som innebär att jag bara undersöker de elever som medverkade på lektionen eller ville ställa upp på intervju) så kan jag inte säkert visa på

något externt bortfall. Alla som varit närvarande har fyllt i enkäten och två elever per klass har också medverkat i en intervju. Jag har också haft turen att inte ha något internt bortfall då vi fått svar på alla de frågor som krävde svar. Vissa frågor har dock besvarats med ”jag vet inte” eller ”jag kommer inte ihåg”. En orsak till att man skriver något av dessa svar kan ju vara för att det ligger till så eller så är det så att respondenten i det fallet inte svarat trots att den egentligen har en åsikt i frågan. De sista öppna frågorna har inte alla besvarat, men det kan ju bero på att de helt enkelt inte hade något att svara. Detta är inget jag vet helt säkert då det säkert finns fall där respondenten inte brytt sig om att svara och därför lämnat frågan obesvarad.

3.9 ETISKA PRINCIPER

Enligt Stukát (2005) så bör de som ingår i studien informeras om dess syfte samt att deras deltagande är frivilligt och att de när som helst kan avbryta sin medverkan. Respondenterna bör också bli informerade om vem som är ansvarig för undersökningen och vilken institution han/hon hör hemma vid. Man bör även meddela dem hur resultatet kommer att användas. Jag har gjort detta vid utdelandet av mina enkäter, samt i informationen som ges överst i enkäten och sen avslutat med att skriva mitt namn efter sista frågan. I inledningen får respondenterna också veta att svaren kommer att behandlas anonymt. Jag har i mina intervjuer informerat deltagande lärare och elever om arbetets syfte och att deras svar kommer att behandlas konfidentiellt samt att deras medverkan i intervjun är frivillig. I de fall då undersökningens natur är känslig skall man ansöka om föräldrarnas tillstånd om respondenten är under femton år. Då jag inte anser min undersökning vara av känslig natur har jag inte bett om föräldrarnas tillstånd, dessutom är de flesta elever över femton i slutet av höstterminen årskurs nio. Jag har, som man enligt Stukát bör göra, bett om tillstånd från skolledningen på min undersökningsskola. Informationen man får in får endast användas i forskningssyfte (Stukát, 2005). Det har jag endast för avsikt att göra med resultaten från min undersökning.

4. RESULTAT

Jag kommer att presentera resultatet i min betygsstudie under följande rubriker:

- Kön
- Betyg i idrott och hälsa, matematik och SO.
- Information om kunskapsmålen
- Grunder för betyg i idrott och hälsa
- Grunder för betyg i matematik
- Grunder för betyg i SO
- Rättvisa betyg
- Svårigheter med att sätta betyg
- Förändringar i betygssystemet

4.1 KÖN

Tittar man på könsfördelningen i min undersökning har jag en ganska jämn fördelning mellan könen. En liten övervikt av flickor noteras dock. Flickorna står för 51,8 procent och pojkarna för 48,2 procent av totalt 79 respondenter (se tabell 2).

Tabell 2: Könsfördelning totalt

Kön	Antal	Procent
Pojke	38	48,2
Flicka	41	51,8

4.2 BETYG I ÄMNENA IDROTT OCH HÄLSA, MATEMATIK OCH SO

Jag kommer här att ge en presentation av betygen uppdelat på de olika ämnena. Jag tänkte börja med matematik. Där har två av eleverna ej fått betyg i ämnet. Det är en flicka och en pojke. Det motsvarar 3 % av alla elever som medverkat i undersökningen. Det betyg som flest elever fått är *Godkänd*. 46 stycken elever, eller 58 %, hade när jag genomförde min undersökning betyget *Godkänd*, (se tabell 3). *Väl godkänd* har 28 procent av eleverna fått och 11 procent har lyckats få betyget *Mycket väl godkänd*. Om man jämför pojkar och flickor så ser man inga större skillnader. Flickor har procentuellt sett lite högre betyg, men det är inga markanta skillnader (se tabell i bilaga).

Tabell 3: Betygsfördelning, matematik

Matematik		
Betyg	Antal	Procent
Ej Betyg	2	3
Godkänd	46	58
Väl Godkänd	22	28
Mycket väl godkänd	9	11

Ser man till SO är även där *Godkänd* det vanligaste betyg. En skillnad mot matematiken är dock att fler elever har högre betyg än *Godkänd*. Som visas i tabell 4 har 48 % av eleverna ett högre betyg än *Godkänd*. I SO märks inte någon nämnvärd skillnad mellan pojkar och flickor. Här är andelen pojkar som fått högre betyg än *Godkänd* något högre än andelen flickor (se tabell i bilaga). Här är det en flicka som inte har fått betyg i ämnet.

Tabell 4: Betygsfördelning, SO

SO		
Betyg	Antal	Procent
Ej betyg	1	1
Godkänd	40	51
Väl Godkänd	25	32
Mycket väl godkänd	13	16

I idrott och hälsa är fördelningen mellan betygen annorlunda. En väldigt stor andel (88 %) av eleverna har VG eller MVG. Även i idrott är det en flicka som inte har fått betyg. Fördelningen mellan könen är inte lika jämn som för matematik och SO. I idrott har 92 % av pojkarna minst *Väl godkänd* i betyg, bland flickorna är motsvarande siffra 82 % (Se även tabell i bilaga).

Tabell 5: Betygsfördelning, idrott och hälsa

Idrott och hälsa		
Betyg	Antal	Procent
Ej betyg	1	1
Godkänd	9	11
Väl godkänd	63	80
Mycket väl godkänd	6	8

4.3 INFORMATION OM MÅL OCH BETYGSKRITERIER

I mina intervjuer med lärarna så säger samtliga att de informerat eleverna om vilka mål som gäller. En SO-lärare menar att hon brukar gå igenom mål och betygskriterier för varje nytt avsnitt med eleverna. De två matematiklärarna tycker att de borde vara bättre

på att informera sina elever om vilka mål som gäller. De känner att det är något som de inte gör tillräckligt. Idrottslärarna säger att de brukar förklara för eleverna, vid terminsstart, vad de tittar på vid betygsättning med egna ord istället för att gå igenom betygskriterierna med sina elever. En idrottslärare tycker att det ibland kanske blir för mycket dialog med eleverna. Han tycker redan att det är för lite tid för fysisk aktivitet och så skall en dialog upprätthållas med samtliga elever som tar än mer tid från lektionerna. En SO-lärare berättar att de på skolan har skrivit om kriterierna för att passa årskurs åtta och hösten i årskurs nio.

Bland eleverna är inte resultatet på frågan lika bra. 68 procent av eleverna svarar att de blivit informerade om mål och betygskriterier i matematik. Här syns också en skillnad mellan könen, då 73 procent av flickorna svarar att de blivit informerade. Motsvarande siffra för pojkarna är 63 procent. I idrott och hälsa och SO finns inga lika markanta skillnader mellan könen. Där svarar också fler av respondenterna att de blivit informerade av sina lärare. I SO är det 73 procent och i idrott och hälsa 78 procent som svarar att de blivit informerade om målen och betygskriterierna. (Se tabell 6) När jag ber dem att ge exempel på ett mål per ämne så är det en majoritet av eleverna i alla ämnen som svarar att de inte kommer ihåg målen.

Tabell 6: Information om mål och betygskriterier.

Mål och betygskriterier		
Matematik	Antal	Procent
Ja	54	68
Nej	25	32
SO	Antal	Procent
Ja	58	73
Nej	21	27
Idrott och hälsa	Antal	Procent
Ja	62	78
Nej	17	22

Mina åtta elevintervjuer ger mig inte samma bild av läget. Här säger alla att de blivit informerade om målen i SO. I idrott och hälsa svarar hälften att de inte blivit informerade. Två elever säger att de inte har blivit informerade om målen i matematik. En majoritet av eleverna tycker att lärarna i matematik och idrott och hälsa har lagt lite tid på att förklara vad som gäller vid betygsättning. Det är också ett flertal elever som säger att de blivit informerade av sina lärare, men att de inte kommer ihåg målen eller att de inte förstod dem då de tycker att de är skrivna på ett svårt språk som riktar sig till vuxna.

Här följer ett urval av kommentarer. Lärarna:

”Det är ju bara årskurs nio som man har fått betygskriterierna från Skolverket så vi har försökt skriva om dem lite grand eller lägga dem på en sådan nivå så att det passar i alla fall...” (Lärare 1, SO)

”Jag brukar gå igenom i början på varje termin, men jag har varit lite dålig på att följa upp det faktiskt, så det kan jag bli bättre på, men det ska de få.” (Lärare 3, Ma)

Eleverna

Matematik:

”ja, det kommer jag faktiskt inte ihåg, men vi har nog gått igenom dem lite snabbt. Inte grundligt, men vi har gått igenom det ändå.” (Elev 8)

”ja, men det står alldeles för mycket, vad ska man säga....ehh...jag förstod inte någonting av dem, det stod för avancerat.” (Elev 6)

SO:

”Ja, ...fast det var i början av terminen.” (Elev 5)

”där gick vi igenom det ganska ordentligt. Vi lade nästan en hel lektion på det.” Elev 8

Idrott och hälsa:

”...ja det kanske XX går igenom så där, när man börjar sjuan och åttan och kanske nian, men där förstår nog alla ganska väl vad som gäller och han har gjort det, så att det är nog ganska klart för alla, vad man ska göra” (Elev 4)

”idrott har vi inte gått igenom det, han sa bara att om man vill få bättre betyg, om man har VG och vill få MVG, så måste man lämna in ett arbete eller hålla i en lektion.”(Elev 6)

4.4 GRUNDER FÖR BETYG I IDROTT OCH HÄLSA

En fråga som jag ställt i intervjuer med lärare och elever, samt i min enkät är vilka grunder som eleverna blir betygsatta på, och hur lärarna gör för att kontrollera vad eleverna kan. Det som i stort sett alla elever som besvarat frågan, med mer än att de inte kommer ihåg, svarat är att de har fått sitt betyg i idrott på grund av att de kämpar, gör sitt bästa, är närvarande, är en bra lagspelare och därför är bra på att samarbeta. Bland nästan en fjärdedel av enkäterna så har de svarat att de har betyget på grund av att de har eller inte har hållit i en lektion eller lämnat in ett arbete om idrott. I dessa fall har samtliga elever VG eller MVG och de som har VG har det för att de ej hållit i en lektion och för de som har MVG är situationen omvänd. Samma trend noterar jag i mina intervjuer. Eleverna svarar att de får VG om de är med och kämpar och gör sitt bästa. Och att de som fått MVG har fått det på grund av att de hållit i en lektion. Även aspekten om att vara lagspelare tas upp under samtliga intervjuer. Hälften av eleverna säger att också prestationer i olika moment är viktiga, speciellt då det gäller att få *Mycket väl Godkänd*.

Elev 5 svarar så här på frågan:

”För att få G ska man ju vara med på lektionerna, men för att få VG så ska man göra sitt bästa hela tiden och ha lite ledarskap och sådant där, så det är väl det, men på MVG så måste man ju vara bra också liksom.”

Lärarna som undervisar i idrott bekräftar det som eleverna säger. De säger att för att få betyget *Väl godkänd* krävs att man ska vara med och göra så gott man kan. Betyget *Godkänd* får alla som är med på lektionerna och för att få MVG måste man visa att man har djupare kunskaper i ämnet, genom att hålla i en lektion eller genom att göra ett

idrottsinriktat arbete. Dessutom krävs att man presterar också. De moment som bedöms i idrottsundervisningen är enligt lärare 4 ”närvaro, redskap, bollsport, hälsa (teori), samarbete, ledarskap, kondition och styrka, dans och friluftsdagar”. Han säger också att ”Närvaro är viktig, ej som i matte där man kan prestera på prov, utan här behöver man prestera på lektionerna”. Lärarna nämner inget om Skolverkets kursplan med mål och betyg.

4.5 GRUNDER FÖR BETYG I MATEMATIK

I ämnet matematik så är alla elever och lärare överens om att proven är de absolut viktigaste instrumenten för att utvärdera elevernas kunskaper. Vid mina elevintervjuer så framkommer kompletterande information till mina enkäter, där alla som skrivit något på frågan har svarat prov. Det som framkommer under mina intervjuer är främst att även hur man är på lektioner muntligt vid genomgångar eller liknade också är något som eleverna upplever att de blir bedömda på. I en klass, där elev 7 och 8 går, lämnar de också in orättade uppgifter från varje del av boken som deras lärare rättar. Detta är också en del i deras bedömning enligt eleverna.

Båda matematiklärarna säger att de utgår från Skolverkets mål och betygskriterier när de bedömer och betygsätter sina elever. Lärarna säger vidare att det nästan uteslutande är proven som de använder som grund vid utvärdering av elevernas kunskaper. De använder sig också till stor del av de nationella proven vid sin betygsättning. Lärare 2 som också undervisar i SO, tycker att det är svårare att sätta betyg i matematik, då han upplever att han har mindre underlag att betygsätta eleverna ifrån. Han säger också att risken finns att eleven kan ha en dålig dag vid tidpunkten för provet och då tycker han att det är synd att det spelar en så stor del in i betyget. Tre av eleverna påtalar också att de tycker att det är jobbigt med prov, att de får prestationsångest och därför presterar sämre.

4.6 GRUNDER FÖR BETYG I SO

Lärarna i de samhällsorienterade ämnena menar att de båda två försöker utgå från kursplanerna med tillhörande mål och betygskriterier vid bedömning och betygsättning. De tycker att det ibland kan vara svårt att göra en helhetsbedömning av eleven, även om lärare 2 tycker att det är lättare att sätta betyg i SO än i matte, då han i SO har en bredare bas med lektioner, prov, arbeten och diskussioner att stå på vid bedömningen. Lärare 1 säger att eleverna får vara med att bestämma vilken utvärderingsform de vill bli bedömda i. ”Någon som vet ’att jag är duktig på muntlig redovisning’ väljer kanske det hellre än att skriva ett prov därför att man känner att ’jag blir jättenervös och det, det passar inte mig lika bra’ ” säger lärare 1 bland annat när vi diskuterar hur hon utvärderar sina elever. Dock påpekar hon att eleven inte kan välja samma form varje gång utan att de måste ha provat på alla former, men att hon inte alltid bestämmer.

Min enkät gav mig resultatet att eleverna upplever det som att arbeten, prov och hur man uppför sig på lektioner är det viktigaste vid betygsättning. Två av de elever jag

intervjuade hade MVG i betyg i SO och där märktes en skillnad hos dem jämfört med övriga som jag intervjuade. De menade att den största anledningen till deras betyg var deras förmåga att reflektera och dra slutsatser. Så här säger elev 8 ”det är inte lika mycket proven (jämfört med matematik), utan mer att kunna reflektera, dra slutsatser och jämföra saker från sin bas”.

5 av eleverna i min intervjustudie tror att hur starka de är muntligt på lektionerna är den viktigaste anledningen till att de har det betyget som de har. Endast fyra av eleverna vid intervjuerna hänvisar till att det som står i betygsriterier och mål är något som ligger till grund när de blir betygssatta.

4.7 RÄTTVISA BETYG

På frågan om rättvisa betyg tänker jag redovisa lärarnas svar på hur de gör för att sätta likvärdiga och rättvisa betyg och om de tror att eleverna tycker att de blir bedömda på ett sådant sätt. Eleverna har jag frågat om de uppfattar sina betyg som rättvisa i de tre ämnena.

Lärarna i SO och matematik säger att de utgår från målen och betygsriterierna i respektive ämne för att sätta rättvisa och likvärdiga betyg. Det förs också diskussioner kring betyg med andra lärare på skolan för att bedömningen ska bli så likvärdig och rättvis som möjligt. Lärare 1 säger ”Ja, det gör vi på skolan, om man säger SO-lärarna så lägger vi ihop väldigt mycket tillsammans och vi pratar mycket betyg och vi pratar om olika elever och är vi tveksamma så ber vi kanske den andra SO-läraren att läsa någonting som en elev har skrivit eller gjort för att någon annan också ska kunna bedöma då för att det ska bli så rättvist som möjligt.”.

Däremot så är betygssättning inget som diskuteras med lärare från andra skolor i kommunen och det tycker tre av lärarna är en svaghet i deras betygssättning. I matematik så använder lärarna också nationella prov för att betygssättningen skall bli likvärdig jämfört med övriga elever i den svenska skolan. Nationella prov var också något som lärare 1 och lärare 2 saknade inom SO-ämnena just för att betygen ska kunna jämföras med elever från andra skolor. De tror dock att ämnets karaktär är för bred för att nationella prov ska kunna genomföras. Lärarna tror att eleverna uppfattar sina betyg som rättvisa. De säger att de i stort sätt är överens med samtliga elever i samband med betygssamtal. De gånger då de har divergerande åsikter är det i de allra flesta fallen så att eleven i fråga tycker sig vara värd ett högre betyg.

En majoritet av eleverna tycker att de har ett rättvist betyg i de tre ämnena. Det ämne där flest elever upplever att deras betyg motsvarar deras prestationer är idrott och hälsa. I SO så tycker knappt sex av tio att de får ett rättvist betyg och i matematik är 65 procent överens med sin lärare gällande det betyg de fått. Här upplever jag för första gången i mina resultat från enkäten en märkbart stor skillnad mellan pojkar och flickor i samtliga ämnen. Den största skillnaden mellan könen finns i matematik. Där tycker 83 procent av flickorna att de har ett rättvist betyg, motsvarande siffra hos pojkarna är 45 procent. I SO är situationen omvänd då 66 procent av pojkarna, jämfört med 49 procent av flickorna,

tycker att de blir rättvisa betygsatta. I idrott och hälsa finns de minsta skillnaderna, 78 procent av flickorna och 68 procent av pojkarna upplever sitt betyg som rättvist (se tabell 7).

Tabell 7: Hur rättvisa betygen är enligt eleverna.

Rättvisa betyg		
Matematik	Antal	Procent
Ja	51	65
Nej	28	35
SO	Antal	Procent
Ja	45	57
Nej	34	43
Idrott och hälsa	Antal	Procent
Ja	58	73
Nej	21	27

Samtliga elever som jag intervjuat uppfattar att de överlag blir rättvist bedömda på skolan. Det är bara i något ämne som eleverna känner att betyget inte är rättvist, men att den totala uppfattningen ändå är att de blir rättvist bedömda. I de fall då eleverna inte upplevt sina betyg som rättvisa har det under intervjuerna uppstått väldigt intressanta samtal kring betyg. Den vanligaste anledningen till att eleverna uppfattar sina betyg som orättvisa är att de inte tycker att läraren har sett vad de kan, de tycker inte heller att de har fått chansen att visa alla sina kunskaper inom olika områden beroende på att de områdena kanske inte behandlas av läraren. En annan faktor som gör att de elever jag intervjuat upplever sina betyg som orättvisa är att de får exempelvis VG++, som elev 7 säger att vissa lärare delar ut i samband med betygssamtal. Två pojkar som jag intervjuat tycker att de är värda betyg *Mycket väl godkänd* i idrott, men att de inte får det på grund av att de ej hållit i en lektion eller gjort ett arbete inom idrott. De tycker inte att det borde vara ett krav för att få MVG utan att läraren i större utsträckning borde titta på vad de kan och presterar. En pojke säger att han presterar för VG i två av ämnena i SO, men att han ej kan få det på grund av de har ett samlat betyg i ämnet.

Här följer några kommentarer från elever som inte tyckt att deras betyg är rättvisa.

”Jag tycker att jag borde ha MVG i idrott. Det är löjligt att man måste hålla en lektion för att kunna få MVG...För att man inte vill bli idrottslärare eller träningslärare, för att vara bra i idrott, då borde man egentligen hålla en lektion i SO, matte och alla andra ämnen också.” (Elev 1)

”...hon som vi har i SO...det verkar inte som att hon går så mycket på vad man kan, utan bara mer på vad man presterar på lektionerna, alltså hur man deltar i diskussioner. Och jag brukar inte diskutera så mycket, även om jag funderar på någonting, så säger jag inte det rakt ut, om jag är lite osäker, utan bara när jag är säker på min sak, då säger jag det och det händer väl inte så ofta och då går hon väldigt mycket på att jag inte säger så mycket och därför så ligger jag ganska lågt.” (Elev 2)

4.8 SVÅRIGHETER MED ATT SÄTTA BETYG

Av de fem lärarna som jag intervjuade upplever tre lärare svårigheter med att sätta betyg. De som inte upplever betygssättning som något jobbigt var de två idrottslärarna. Svårigheterna som de tre lärarna upplever skiljer sig åt. Två lärare tycker att det svåraste med att sätta betyg är när en elev hamnar på gränsen mellan två betyg. Den tredje läraren menar istället att det svåraste med att sätta betyg är att det är så definitivt, att eleverna blir insorterade i olika fack beroende på hans subjektiva bedömning av deras kunskaper. Lärare 2 tycker att det är svårare att sätta icke godkänd i matematikbetyg sista terminen i årskurs nio än vad det är att göra det i SO. Lärare 3 är inte av samma åsikt när hon jämför med NO. Anledningen till att lärare 2 tycker som han gör är att eleven som inte blir godkänd i matematik under vårterminen i årskurs nio hamnar på individuella programmet. Han säger sig dessutom ha upplevt ett motstånd från kommunens sida när det gäller att underkänna elever i matematik, som han inte upplevt i samband med SO. Lärare 3 tycker att om eleven ej når målen skall han eller hon inte heller ha ett betyg i ämnet och att det inte känns jobbigare på grund av de följder det får för eleven, med individuellt program.

4.9 FÖRÄNDRINGAR I BETYGSSYSTEMET

Både lärare och elever har av mig fått frågan ifall de skulle vilja förändra något inom gällande betygssystem. Bland lärarna ville samtliga lärare förändra dagens betygssystem på ett eller annat sätt. Det eleverna som jag intervjuade hade som förslag till förändring var att de ville att fler betygssteg borde införas och betyg borde fås tidigare, då det blir nästan lite chock på höstterminens slut i åttan att ”nu är det bara halva tiden kvar och jag ligger så här illa till”.

Det som flest lärare, fyra av fem, ville förändra var precis som eleverna att de ville att fler betygssteg skulle införas. Här tycker tre av de fyra att fem steg skulle vara mer lagom. Lärare 1 och lärare 5 har båda undervisat i det relativa betygssystemet med 1-5-skala och lärare 5 vill att det ska införas igen. Han tycker att det var bättre då det fanns mer preciserat vad eleverna skulle prestera i idrott jämfört med att, som han uttrycker det, ”idag kan man få MVG i betyg, utan att vara bra i idrott”. Lärare 1 tycker att dagens betygssystem är bättre i och med att eleverna är med och sätter upp mål tillsammans med lärarna. I och med målstyrningen så tycker hon att eleverna är mer delaktiga och i många fall mer motiverade än de var tidigare. Dock vill hon att betygsskalan skall vara sjugradig, på grund av att hon tycker att tre steg är för lite, då det kan skilja jättemycket mellan en elev som precis har klarat kraven för *Godkänd* jämfört med en elev som nästan klarar alla kriterier för *Väl godkänd*. Hon tror också att med en sjugradig betygsskala så kommer eleverna att bli mer motiverade då de skulle känna att det är närmare, än idag, att nå upp till nästa steg i skalan. Att betygen fungerar som motivation är något som samtliga intervjuade lärare är överens om.

Lärare 2 är dock negativt inställd till betygen som motivation och vill, bland annat på grund av det, förändra betygssystemet genom att ta bort det helt. Han tycker inte heller att

betygssystemet fyller någon funktion som urvalsinstrument till gymnasiet längre, då alla kommer in ändå och föreslår istället att de gymnasieskolor som vill bör testa de speciella krav man kan tänkas ha, så att de får rätt elever. Han säger vidare ”jag tror att man skulle kunna förändra undervisningen i viss mån om man tar bort den bedömningen, för eleverna anpassar sig till den bedömningen som görs, det är ett som är säkert...och det är ju lite synd.” Att eleverna anpassar sig till bedömningen som görs, gör enligt lärare 2 att det viktigaste blir inte att få med sig kunskaper i ämnet utan att få en bokstavskombination med och då blir studierna där efter. Om inte betygssystemet tas bort vill han utvidga betyg *Godkänd* så att elever som är närvarande, kämpar och försöker kan nå betyget, som det oftare är i praktiska ämnen enligt läraren.

Lärare 3 och lärare 4 tycker precis som eleverna att det borde införas fler steg i systemet. De tycker båda att fem steg skulle vara bra. En skillnad i orsaken till åsikten finns dock mellan lärarna. Lärare 4 vill ha fler steg då han tycker att *Väl godkänd* är för brett och att det blir orättvist eleverna emellan. Lärare 3 är av samma åsikt men då gäller det betyget *Godkänd*. Båda lärarna tycker att det hade varit bra att ha fler steg då man i så fall inte hade behövt definiera betyget med hjälp av plus eller minus.

Som avslutning på mitt resultatkapitel vill jag återge en del av intervjun mellan mig och elev 8 angående om betygen används som motivation.

Intervjuaren: tycker du att betygen fungerar som någon form av motivation?

Elev: lite, men inte så mycket heller, lite lagom

Intervjuaren: ok, så om du pluggar extra är det inte för betygen, utan att du vill lära dig?

Elev: ja, nästan, om man känner att det här kommer jag ha nytta av i framtiden, så kanske man pluggar lite hårdare.

Intervjuaren: för att få betyget?

Elev: nja, eller alla lektioner blir roligare om man är bra i ämnet, man kan plugga av den orsaken också...

5. DISKUSSION

I vissa fall har jag funnit mina resultat lite överraskande men i vissa fall har de varit mer väntade resultat. Jag kommer för enkelhetens skull att dela upp min slutliga diskussion utefter de rubriker som finns i mitt resultatkapitel och kommentera dessa var för sig.

Vad gäller könsfördelningen jag har i min undersökning så är den i stort sätt jämn. Det som kan påverka resultatet på mina frågor är att undersökningsgruppen inte bestod av mer än 79 elever. Det gör att varje elev får ett värde som blir mer än en procent. Å andra sidan är det en undersökning av elever från en skola och hur betygssättningen uppfattas och genomförs där.

Frågorna om vilket betyg eleverna har i de olika väcker en del tankar hos mig. Det första jag lägger märke till att endast tre elever inte har nått upp till kraven för betyget *Godkänd*. Med dagens rapporter om att en stor andel elever inte når målen i matematik, svenska eller engelska och inte får behörighet till gymnasiet tycker jag att det känns som att det är en hög nivå på prestationerna på skolan. Det kan också göra att detta inte är en skola som speglar genomsnittet i Sverige och därför blir det svårt att dra slutsatser om andra skolor från min undersökning. Nästa resultat jag reagerar på är att så många elever (88 %) har betyget *Väl godkänd* eller *Mycket väl godkänd*. Det tycker jag pekar på en inflation i betygen inom idrottsämnet på skolan eller också är det så att de har elever som presterar bra i ämnet, men när läraren säger att det räcker att vara med och kämpa för ett VG i betyg, så stämmer inte med min tolkning av kursplanen. Det innebär, som ett exempel, inte att eleven kan förstå sambandet mellan mat, motion och hälsa och kunna tillämpa kunskaper i ergonomi i vardagliga sammanhang, vilket är ett av målen att uppnå vid nionde skolårets slut. Betygen i matematik och SO har jag inte så mycket övrigt att säga om, mer än att om man jämför med övriga landet och NU-03 så har jag inte samma skillnader mellan könen. Här presterar pojkarna bättre i två ämnen, idrott och hälsa och SO. I NU-03 fick man resultatet att enbart i idrott och hälsa hade pojkarna högre betyg.

När det gäller i fall eleverna har fått information om mål och betygskriterier så svarar alla lärare att de har informerat om det, vissa dock med viss reservation om att de borde göra det oftare. När det kommer till elevernas resultat syns dock ett annat resultat. I matematik, där två lärare tyckte att de borde bli bättre på att informera, säger 68 procent av elever att de har blivit informerade om mål och betygskriterier. I NU-03 så är resultatet något högre genomgående för de tre ämnena utom för idrott. 78 procent av eleverna på min skola uppger att de har informerats om vilka mål och betygskriterier det är som gäller i idrott och hälsa. En sak som jag noterar är att idrott och hälsa som i NU-03 hamnar på den nedre halvan av ämnena i skolan vid denna typ av frågor och på min undersökningsskola hamnar det i topp. Det trots att en av idrottslärarna tyckte att det nästan är för mycket dialog med eleverna. En anledning till att så många känner till målen och betygskriterierna i idrott och hälsa torde kunna vara att lärarna formulerat om dem till sina egna. Lärarna menade att om man är med får man G, om man kämpar och gör sitt bästa får man VG och om man håller en lektion och är duktig fås betyget MVG. Det är också det som många av eleverna påtalar när jag ber dem om exempel på betygskriterier i ämnet. Det kan vara en orsak till det höga resultatet i idrott. Det jag kan tycka är konstigt

är det låga resultatet i SO där den ena läraren jag intervjuat säger att hon brukar gå igenom det med eleverna för varje nytt avsnitt. Jag hade tyvärr inte möjligheten att intervju en lärare som har två av niorna i SO och det kanske är där anledningen kommer in. Elev 8 svarade att de lade nästan en lektion i SO på att gå igenom och tolka betygskriterierna, sen så är det andra från samma klass som svarar att de ej har gått igenom målen och betygskriterierna. Det tycker jag är konstigt, tyvärr kan jag inte komma på någon förklaring. Sen märkte jag en stor skillnad mellan svaren hos eleverna med MVG i betyg och övriga. Det märktes att de försökte använda sig av betygskriterierna, i samtliga fall, i SO för att veta vad som krävdes av dem.

Jag ställer mig frågan ”varför är det så här?” när jag ser att lärarna och eleverna har olika uppfattning i fall eleverna har fått informationen eller ej. Jag tror att det beror på att eleverna (och kanske också lärarna) kan ha glömt vad som står i kursplanerna och därför hellre svarar nej på frågan än svarar att de inte vet. De kanske tycker att det är lättare att skylla på läraren. Det är nog inte hela sanningen. Eleverna kan ju tyckt att detta inte är något som de behöver känna till och därför inte lyssnat vid genomgången eller är det så att vissa inte känner till begreppen av olika orsaker och svarar nej på frågan på grund av det. Jag tror att resultatet visar att man som lärare måste arbeta tillsammans med sina elever med kursplanerna.

När jag ser vilka grunder eleverna får sina betyg på i idrott och hälsa tycker jag inte riktigt att de stämmer överens Skolverkets styrdokument. Som jag skrev tidigare i detta kapitel så ser jag inte hur elevernas kunskaper kring mat, motion m.m. testas i de grunderna som eleverna beskriver. Hos lärarna så finns de i alla fall med i hälsobegreppet. Jag tror att lärarna utgått från kursplanen när de planerat sitt lektionsupplägg och på så sätt fått med de mål som eleven ska uppnå vid nionde skolåret. Däremot tycker jag att det är konstigt att så många elever har godkänt och, som nämnts ovan, att kravet med att vara med och göra sitt bästa ger *Väl godkänd* tycker jag är fel. Läser man kriterierna för betyget så står där inget som jag kan se stödjer det. Jag tycker att det snarare motsvarar ett kriterierna för betyget *Godkänd* om lektionerna är utformade så att det som står i kursplanen finns med. Att närvaron är viktig vid bedömningen är enligt Skolverket felaktigt, men i ett ämne som idrott och hälsa så kan det motiveras med att man som lärare behöver ha eleven närvarande för att kunna bedöma hans eller hennes kunskaper.

Om man ser till matematiken så är både lärare och elever till väldigt stor del överens om att proven är det som man utgår ifrån vid betygssättningen. Jag tycker inte att jag har så mycket att kommentera kring det. Jag kan dock tycka att det är en brist i ämnet då elever menar att de blir nervösa och presterar sämre vid prov. Det borde betyda att elevens totala kunskaper i ämnet inte kommer fram och det är ju det som ska bedömas. Jag har tyvärr inget förslag på hur man skulle kunna förändra utvärdering i matematik. Intressant tycker jag att det var att se att lärare 2 tyckte det var svårare att sätta betyg i matematik än i SO. Det var ett svar som förvånade mig, då jag hade bilden av matematik som ett ämne där ett resultat på ett prov gav ett visst betyg och så tittade man på alla prov vid terminens slut och gav ett samlat betyg.

I SO så svarar båda lärarna att de har kursplanen som en grund vid betygsättning. De använder sig av olika former för att ta reda på vad eleverna kan. När jag genomförde mina intervjuer och även när jag sammanställde dem, fick jag uppfattningen att SO-lärarna var de som var mest medvetna om betygs-kriterier och mål. Det kändes också som att det var de som använde sig flitigast i olika moment i undervisningen. Modellen med att låta elever själva, i viss mån, bestämma vilken utvärderingsform de ska använda sig av är enligt mig ett bra sätt att arbeta på. Hos de elever med MVG i betyg märkte jag en annan form att uttrycka sig kring sina betyg i största allmänhet. Kanske är det så att för att prestera bra i SO så behöver man ha, eller skapa sig, förmågan att analysera och dra slutsatser och om man då läser betygs-kriterierna och analyserar dem och drar slutsatser till sig själv så har man kanske en fördel gentemot andra elever utan den förmågan.

Nu har jag då kommit till huvudfrågan i min undersökning, rättvisa betyg, hur gör lärarna och hur uppfattar eleverna det de gör? Att lärarna utgår från kursplaner och mål och betygs-kriterier och att de diskuterar betyg mellan varandra tycker jag är bra, synd att det inte förekommer diskussioner med lärare från andra skolor. Bra också att de kan läsa arbeten åt varandra när de är tveksamma. Att de nationella proven används för att sätta rättvisa betyg är väl en självklarhet, då proven är centralt formulerade och alla elever i landet genomför dem.

Återigen så skiljer sig resultatet från vad eleverna på den här skolan upplever om man jämför med skolorna i NU-03. Där var missnöjet större mot idrott och hälsa än mot matematik och SO. De 73 procent som tycker att de har ett rättvist betyg är lite mer än vad genomsnittet anser i NU-03, men i matematik och SO så ligger min undersökningsskola mycket under de 80 procent som eleverna i Sverige upplever. Jag tror att en anledning till att så många elever tycker att de har ett rättvist betyg i idrott och hälsa är att så många har VG eller högre. Trots att 88 procent har VG eller högre så tycker alltså 73 procent att de har ett orättvist betyg. Det skulle kunna vara så att några elever tycker att de har fått ett för högt betyg och att det är orättvist för det, men det är det inte någon som har svarat. Här fanns också en stor skillnad mellan könen, den största skillnaden finner vi i matematik. Varför vet jag inte, men jag tycker att skillnaden är för stor i förhållande till fördelningen av betygen mellan könen. Kan det vara så att flickor har lättare att acceptera provresultat som grund för betyg?

Med tanke på att långt i från alla elever känner till målen och kriterierna som finns i de olika ämnena så är det troligt att de när de svarar på frågan om deras betyg är rättvist jämför sig med kompisar och inte med kursplanen för ämnet. Det senare är grunden vid lärarnas bedömning och därför blir det en divergens mellan elever och elever i vad de svarar på när begreppet diskuterar. Skolverket ser det som en förutsättning att eleverna känner till vad som står i mål och betygs-kriterier för att kunna svara på frågan När, med säkerhet, inte alla gör det så blir resultatet på frågan inte helt reliabelt.

Att de svårigheter som en lärare upplever med att sätta betyg skiljer sig så pass åt jämfört med de andra lärarna tycker jag var intressant. Jag hade innan mina intervjuer trott att samtliga lärare skulle tycka det var svårt med att bestämma sig för vilket betyg som skulle sättas om en elev var på gränsen. När han istället levererade svaret att det svåra

enligt honom var att betygen är så definitiva så har jag tänkt mycket på det. Jag har kommit fram till att jag tror att det är det som jag kommer att tycka bli det jobbigaste med att sätta betyg också. Med det svaret så inser jag vilket ansvar man har som lärare på grundskolan med tanke på att betyget dels fungerar som urvalsinstrument och dels i viss mån formar eleven. Nu tycker jag att frågan om att hur man kan sätta likvärdiga och rättvisa betyg får ännu en orsak till att besvaras. Jag tycker att det är skrämmande att få höra att en lärare upplever det som att kommunen sätter hårdare press på honom bara för att det är i ämnet matematik som han inte godkänner en elev vid slutet av årskurs nio.

Frågan på vad man kan förändra hänger ihop en del med tidigare fråga, då om man upplever svårigheter med något så vill man oftast förändra det för att slippa dem, tror jag. Att fyra av fem lärare och samtliga som fick frågan av eleverna tycker att man ska införa fler steg i betygsstegen var väntat hos mig. Det som förvånade mig lite var att några elever tyckte att det hade varit bättre att man infört betyg tidigare så att man hade vant sig och för att inte vårterminen i nian ska komma ”för snabbt” så att man har mer tid på sig att veta hur man ligger till och göra något åt det.

Ett svar från lärare 2 om att utvidga betyget *Godkänd* gjorde mig lite förvånad och det gick inte i linje med övriga lärares uppfattning heller, utan snarare tvärtom. Det är också intressant, tycker jag, med åsikten om att inte sätta betyg.

Jag själv tycker antingen eller. Antingen så tycker jag att man får utöka antalet betyg som går att få eller också tar man bort betygen. Jag tycker att det är för få steg för att eleverna ska känna att de är rättvist bedömda gentemot varandra och målen. Det tycker jag att alla plus och minus, som flickan i mitt inledande citat ville förbjuda, är ett tecken på. Dock är jag inte säker på att ett betygssystem oavsett antal steg kan ta bort det. Jag hade själv det relativa betygssystemet när jag gick på högstadiet och då kunde man få höra att man hade trea men att den var stark. Jag håller dock med flickan om att det kan vara en bra åtgärd att byta betygssystem. Och med tanke på att hon troligtvis inte är den enda elev i Sverige som får ett sammanbrott vid varje terminsslut så tycker jag att betygssystemets kvarlevnad bör ifrågasättas. Inte bara på grund hur eleverna mår utan på grund av att betygsättningen skall vara likvärdig och rättvis och utan tydliga centrala mål i och med decentraliseringen av skolan, så ställer jag mig frågande till om det är möjligt med likvärdiga och rättvisa betyg. Det jag tycker är att så länge betygen finns så är det en viktig fråga att arbeta med i skolorna.

5.1 SLUTSATSER

Utifrån resultaten från min studie kom jag fram till följande slutsatser:

- lärare bör arbeta tillsammans med sina elever med mål och betygskriterier för att uppnå en rättvis och likvärdig betygsättning.
- diskussioner kring betygsättning mellan lärare på samma skola och olika skolor är en förutsättning för rättvisa och likvärdiga betyg.

- bedömning inte alltid vilar på Skolverkets mål och betygskriterier, men att den bör göra det för att den ska vara likvärdig och rättvis.
- eleverna i min undersökningsskola upplever i lägre grad än övriga landet att de blir rättvist bedömda i SO, matematik, men i högre grad i idrott och hälsa.
- att fler steg i betygssystemets är det mest förekommande önskemålet till förändring av det idag gällande betygssystemet.

6. REFERENSER

- Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Patel, R. & Davidsson, B. (2003) *Forskningsmetodikens grunder – tredje upplagan*. Lund: Studentlitteratur.
- Selghed, B. (2006) *Betygen i skolan*. Nacka: Liber AB
- Skolverket (2001) *Bedömning och betygssättning - kommentarer med frågor och svar*. Stockholm.
- Skolverket (2000a) *Kursplan - idrott och hälsa*. Stockholm.
- Skolverket (2000b) *Kursplan - matematik*. Stockholm.
- Skolverket (2000c) *Kursplan - Samhällsorienterande ämnen*. Stockholm.
- Skolverket (2000d) *Kursplaner och betygskriterier*. Stockholm.
- Skolverket (1994) *Lpo 94*. Stockholm.
- Skolverket (2004) *Nationella utvärderingen av grundskolan - sammanfattande huvudrapport*. Stockholm.
- Stukat, S. (2005) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Tholin, J. (2003) *En roligare dans?* Högskolan i Borås
- Tholin, J. (2006) *Att kunna klara sig ökänd natur*. Högskolan i Borås
- Thomas, J.R. & Nelson, J.K. (2001) *Research methods in physical activity*. USA: Human Kinetics.
- Trost, J. (2001) *Enkätboken – andra upplagan*. Lund: Studentlitteratur

7. BILAGOR

BILAGA 1

Tabeller över resultat från min enkät

Tabell 1: Kön

Kön	
Flickor	41
Pojkar	38

Tabell 2: Betyg i ämnena matematik, SO och idrott och hälsa

Totalt	ej betyg	ej betyg-procent	G	G-procent	VG	VG-procent	MVG	MVG-procent	
Matematik	2	3%	46	58%	22	28%	9	11%	
SO	1	1%	40	51%	25	32%	13	16%	
Idrott och hälsa	1	1%	9	11%	63	80%	6	8%	
Pojkar									
Matematik	1	3%	23	61%	10	26%	4	10%	
SO	0	0%	19	50%	13	34%	6	16%	
Idrott och hälsa	0	0%	3	8%	32	84%	3	8%	
Flickor									
Matematik	1	3%	23	56%	12	29%	5	12%	
SO	1	3%	21	51%	12	29%	7	17%	
Idrott och hälsa	1	3%	6	14%	31	76%	3	7%	

Tabell 3: Information om kunskapsmålen

Har din lärare informerat dig om kunskapsmålen inom

	Ja-antal	Ja-%	Nej-antal	Nej-%
Matematik	54	68%	25	32%
SO	58	73%	21	27%
Idrott och hälsa	62	78%	17	22%

Pojkar

Matematik	24	63%	14	37%
SO	29	76%	9	24%
Idrott och hälsa	30	79%	8	21%

Flickor

Matematik	30	73%	11	27%
SO	29	71%	12	29%
Idrott och hälsa	32	78%	9	22%

Tabell 4: Rättvist betyg

Alla	Ja-totalt	Ja-procent	Nej-totalt	Nej-procent
Rättvist betyg i matematik	51	65%	28	35%
Rättvist betyg i SO	45	57%	34	43%
Rättvist betyg i idrott och hälsa	58	73%	21	27%

Pojkar	Ja-totalt	Ja-procent	Nej-totalt	Nej-procent
Rättvist betyg i matematik	17	45%	21	55%
Rättvist betyg i SO	25	66%	13	34%
Rättvist betyg i idrott och hälsa	26	68%	12	32%

Flickor	Ja-totalt	Ja-procent	Nej-totalt	Nej-procent
Rättvist betyg i matematik	34	83%	7	17%
Rättvist betyg i SO	20	49%	21	51%
Rättvist betyg i idrott och hälsa	32	78%	9	22%

BILAGA 2

Enkätundersökning gällande elevers uppfattning om betygsättning 2006

Du som är med i denna undersökning går i årskurs nio. Studien ingår i ett examensarbete vid Göteborgs Universitet och har för avsikt att få reda på vad Du tycker om betygsättningen i ämnena matematik, SO och idrott och hälsa. Du är givetvis anonym.

1. Är du?

Pojke

Flicka

2. Vad gör du på din fritid?

3. Vad har du för betyg i SO, matematik och idrott och hälsa?

Matematik?: _____

SO?: _____

Idrott och hälsa?: _____

4a. Har din lärare informerat dig om kunskapsmålen inom

Matematik?:	Ja	☐	Nej	☐
SO?:	Ja	☐	Nej	☐
Idrott och hälsa?:	Ja	☐	Nej	☐

4b. Om ja, ge exempel på ett mål per ämne:

SO: _____

Matematik: _____

Idrott och hälsa: _____

5a. På vilka grunder har du fått det betyg du har idag i SO?

5b. Vilken av dessa anledningar tror du är viktigast för ditt betyg i SO?

5c. Anser Du att det betyg du har idag i matematik motsvarar dina prestationer?

Ja Nej

6a. På vilka grunder har du fått det betyg du har idag i matematik?

6b. Vilken av dessa anledningar tror du är viktigast för ditt betyg i matematik?

6c. Anser Du att det betyg du har idag i SO motsvarar dina prestationer?

Ja Nej

7a. På vilka grunder har du fått det betyg du har idag i idrott och hälsa?

7b. Vilken av dessa anledningar tror du är viktigast för ditt betyg i idrott och hälsa?

7c. Anser Du att det betyg du har idag i idrott och hälsa motsvarar dina prestationer?

Ja Nej

7. Har Du något övrigt Du vill tillägga angående betygssättningen inom de olika ämnena som du inte fått chansen att svara på i denna enkät?

Tack för din medverkan!
Dan Gillgard
Göteborgs Universitet

BILAGA 3

Grovmanus till lärarintervjuer

1. Vilket ämne undervisar du i?
2. Hur länge har du arbetat som lärare?
3. Vilket betygssystem gällde när du själv gick i skolan? Vilka har du undervisat inom?
4. Vilka skillnader upplever du mellan de två systemen? Bättre nu jämfört med tidigare?
5. Vad är det som ligger till grund för dina betyg? Vad utgår du ifrån vid betygssättning?
6. Känner eleverna till vilka mål och betygskriterier som finns i det ämne du undervisar i?
7. På vilka sätt utvärderar du dina elever? Något som du lägger större vikt vid?
8. Upplever du det som att dina elever uppfattar sina betyg som rättvisa?
9. Hur arbetar ni för att få en likvärdig och rättvis betygssättning i och med att betygen fungerar som urvalsinstrument till gymnasiet? Arbetar ni tillsammans? Förs dialoger med andra skolor?
10. Vad för svårigheter upplever du i samband med att sätta betyg?
11. Finns det något du skulle vilja förändra i betygssystemet?

Grovmanus till elevintervjuer

1. Vad har du för betyg i respektive ämne?
2. Varför tror du att du har fått det betyg du har? Vilka grunder utgår dina lärare från när de sätter betyg?
3. Hur gör lärarna för att testa vad du kan i ämnet? Vilken metod tror du är den viktigaste?
4. Har ni blivit informerade om mål och betygskriterier i de tre ämnena?
5. Tycker du att de betyg som du får motsvarar det du presterar? Är de rättvisa?
6. Är det bra att man får betyg?
7. Fungerar betygen som motivation?
8. Är det något som du skulle vilja förändra i dagens betygssystem?
9. Får ni information från era lärare vad ni behöver förbättra för att höja er, om ni vill det?